

Viešųjų interesų užtikrinimo liberalizuotoje elektros rinkoje problemos

**Algimantas Burba,
Artūras Klementavičius**

*Lietuvos energetikos institutas,
Sistemų valdymo ir automatizavimo
laboratorija,
Breslaujos g. 3,
LT-44403 Kaunas*

Kuriant elektros rinką yra svarbūs vartotojų teisių ir visuomenės viešųjų interesų garantavimo klausimai. Straipsnyje nagrinėjamos elektros rinkos teisinės bazės tobulinimo problemos siekiant subalansuoti rinkos konkurenciją ir visuomenės bendruosius interesus.

Aptariami ES elektros rinkos politikos pagrindai bei viešųjų interesų užtikrinimo problemos, susijusios su tiekimo saugumu, vartotojų interesų gynimu ir aplinka. Suformuluoti viešųjų interesų teisinio reglamentavimo pasiūlymai Lietuvos sąlygomis, įvertinant ES energetikos direktyvų ir Lietuvos civilinio kodekso reikalavimus. Savitas viešųjų interesų Lietuvos rinkoje bruožas – į juos įtraukti įpareigojimai, susiję su atominės energetikos saugumo užtikrinimu, branduolinių atliekų saugojimo išlaidų padengimu bei su energetikos sistemos rezervų užtikrinimu.

Raktažodžiai: energetikos sistema, elektros rinka, tiekimo saugumas, vartotojas, viešieji interesai

1. ĮVADAS

Europos Sąjungos (ES) šalyse veikia konkurencinė elektros rinka. Tai įgalina mažinti tiesioginį valstybės dalyvavimą sektoriaus valdyme, sudaryti tinkamas sąlygas privačiai iniciatyvai ir rinkos jėgoms spręsti energetikos problemas. Svarbu suderinti įvairių šalių šios srities teisinę bazę. Todėl didelę reikšmę turi ES teisiniai dokumentai, reglamentuojantys elektros rinkos kūrimo ir funkcionavimo problemas. Tai pirmiausia Elektros rinkos direktyva 96/92/EC [1], kuria remiantis buvo kuriama ES šalių elektros rinka. Ši direktyva įsigaliojo 1997 m. pradžioje ir po dvejų metų pereinamojo laikotarpio, 1999 m., ES elektros rinka pradėjo funkcionuoti. 2003 m. birželio 26 d. priimta nauja elektros rinkos direktyva 2003/54/EC [2], kuri įsigaliojo 2004 m. liepos 1 d.

Pasirėmus ES energetikos direktyvų principais buvo parengtas ir 2002 m. įsigaliojo Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas [3]. Šiame įstatyme apibrėžti elektros energetikos sektoriaus veiklos principai, elektros energijos gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo veiklos, elektros energijos rinkos modelis ir kt.

2002 m. balandį elektros rinka pradėjo veikti Lietuvoje. Jos praktinėje veikloje ypatingą reikšmę turi vartotojų teisių ir visuomenės viešųjų interesų garantavimo klausimai, nes svarbu subalansuoti rinkos konkurenciją ir visuomenės bendruosius interesus,

susijusius su tiekimo saugumu, vartotojų interesų gynimu ir aplinkosauga.

Straipsnyje analizuojamos viešųjų interesų garantavimo liberalizuotoje elektros rinkoje ir atitinkamos teisinės bazės tobulinimo problemos. Apžvelgus ES energetikos teisės dokumentų reikalavimus bei apibendrinus užsienio šalių patirtį, pateikiami viešųjų interesų reguliavimo metodiniai principai ir pasiūlymai, kaip pritaikyti atitinkamus antrinius teisės aktus pagal ES direktyvas.

2. EUROPOS SĄJUNGOS ELEKTROS RINKOS TEISINĖ BAZĖ

Bendros elektros rinkos sukūrimo pagrindiniai teisiniai reikalavimai pateikti ES direktyvose, kurias leidžia ES Taryba ir kurios yra teisiškai privalomos rezultatų prasme. ES valstybės narės įsipareigoja vykdyti direktyvas, priimdamos jas tiesiogiai, arba įtraukdamos į nacionalinius įstatymus. Šalims leidžiama pasirinkti direktyvos harmonizavimo būdus, tačiau svarbu, kad harmonizuoti teisiniai aktai laiduotų direktyvos tikslų ir rezultatų įvykdymą ir jų teisinį privalomumą visiems ūkio subjektams.

Direktyvoje 96/92/EC [1] suformuluotas pagrindinis tikslas – sukurti ES elektros energijos vidaus rinką ir atverti ją laisvai konkurencijai. Pasiūlyta atskirti energijos gamybą, perdavimą ir paskirstymą vertikaliai integruotose kompanijose bei sudaryti galimybes stambiems vartotojams laisvai pasirinkti elek-

tros tiekėjus. Taria, kad tai leis padidinti energijos gamybos, perdavimo ir paskirstymo efektyvumą bei sumažinti elektros kainas vartotojams. Be to, keliami reikalavimai padidinti energijos tiekimo saugumą, Europos šalių ekonomikos konkurencingumą bei pagerinti aplinkos apsaugą. Direktyva teisiškai įsigaliojo 1997 m. pradžioje, o nuo 1999 m. vasario elektros direktyva pradėjo veikti: ES valstybės narės atvėrė laisvai konkurencijai ne mažiau kaip 26,5% nacionalinės elektros rinkos.

2000 m. kovą Europos Taryba Lisabonoje pasiūlė visoms ES šalims paspartinti rinkos liberalizavimo procesus ir parengti pasiūlymus, kaip integruoti Europos šalių elektros rinkas bei padidinti tiekimo saugumą. Buvo iškeltas tikslas – visiškai atidaryti elektros ir dujų rinkas iki 2005 m., sudaryti geresnes sąlygas konkurencijai ir sukurti tikrą vieningą vidaus rinką, tačiau apsaugant vartotojų interesus. Todėl buvo parengti pasiūlymai [4], numatantys pataisyti direktyvas 96/92/EC ir 98/30/EC (dujos), juose atsižvelgiama į 2000 m. išleistos Žaliosios knygos „Tiekimo saugumas“ [5] reikalavimus. Ši akcija atsirado dėl trijų priežasčių. Pirma, tikimasi, kad visos ES kompanijos gaus iš konkurencijos naudos, padidins veiklos efektyvumą, pagerės ES šalių ekonomikos konkurencingumas ir įdarbinimo galimybės jose. Antra, visi ES elektros vartotojai patirs rinkos naudą – turės mokėti mažesnes sąskaitas už elektros energiją. Trečia, siekiant sudaryti visiems vienodas sąlygas, 15 nacionalinių rinkų bus integruotos į vieną bendrą gerai veikiančią rinką.

Elektros direktyvos įgyvendinimo praktika [6, 7] parodė, kad nemažai ES šalių pasiekė ar viršijo rinkos atvėrimo reikalavimus. Geriausi rezultatai 1999–2003 m. pasiekti Skandinavijos šalyse, Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje, kuriose yra visiškai atverta rinka. Graikijoje, Italijoje, Prancūzijoje, kuriose yra stiprios elektros monopolijos, rinka atverta tik apie 34–67%. Kadangi energijos rinkų atvėrimo laipsnis ES šalyse yra skirtingas, elektros direktyva leidžia užtikrinti rinkų atvėrimo pusiausvyrą. Pagal ją ES šalys, kuriose elektros rinkos atvėrimo laipsnis yra aukštesnis, gali neleisti savo rinkoje konkuruoti generatoriams iš šalies su žemesniu rinkos atvėrimo laipsniu.

Direktyva reikalauja, kad trečiosios šalys, t. y. energijos gamintojai (elektrinės) ir laisvieji vartotojai, galėtų laisvai prieiti prie perdavimo tinklų. Iš pradžių buvo pasiūlyti trys būdai: reguliuojamas, nereguliuojamas (derybinis) trečiosios šalies priėjimas ir priėjimas per vienintelį supirkėją. Dauguma ES šalių pasirinko reguliuojamą trečiosios šalies priėjimą, kai paskelbiama fiksuota naudojimosi tinklais kaina (tarifas). Tai garantuoja nediskriminacinį visų rinkos dalyvių traktavimą. Šis būdas kaip vienintelis įtvirtintas naujoje elektros direktyvoje [2].

Be to, elektros energijos perdavimas turi būti atskirtas nuo gamybos ir skirstymo. Naujomis sąlygomis perdavimo tinklas turi būti atviras visiems rinkos dalyviams ir vienodai traktuoti tiek „savo“ kompaniją (savo šalies), tiek jos varžovus. Todėl siekiant išvengti diskriminacijos reikalaujama:

- užtikrinti perdavimo sistemos valdymo atskyrimą (*management unbundling*) nuo gamybos ir skirstymo veiklos;
- atskirti buhalterines sąskaitas – integruotos elektros įmonės vidaus buhalterinėje apskaitoje turi pildyti atskiras sąskaitas gamybos, perdavimo ir skirstymo veikloms.

Šie reikalavimai yra labai svarbūs siekiant sąžiningos konkurencijos ir nediskriminacinės tinklo operatoriaus veiklos.

3. VIEŠŪJŲ PASLAUGŲ ĮPAREIGOJIMAI

Naujoji direktyva 2003/54/EC [2], išlaikydama pagrindinius elektros rinkos kūrimo reikalavimus, stiprina nuostatas, kurios skirtos užtikrinti universalią tiekimo paslaugą ir viešuosius interesus atitinkančias paslaugas bei įpareigojimus vykdyti tiekimo saugumo monitoringą kiekvienoje šalyje.

Pagal elektros direktyvos nuostatas valstybė narė, vadovaudamasi visuomenės interesais, gali nustatyti vadinamuosius *viešųjų paslaugų įpareigojimus* (angl. *public service obligations*), susijusius su vartotojų apsauga, tiekimo saugumu ir reguliarumu, energijos kaina ir aplinkosauga. Šie įpareigojimai turi atitikti ES įstatymus ir apie jų priėmimą reikia informuoti Europos Komisiją.

Viešųjų paslaugų įpareigojimai tam tikra prasme prieštarauja liberalizmo nuostatoms, tačiau ES laikomasi požiūrio, kad šie įpareigojimai neturi riboti laisvos konkurencijos bei prekybos daugiau negu būtina, todėl negali būti pretekstas palikti energetikos monopolijas ir atsisakyti konkurencijos elektros sistemose.

ES neturi vieningo viešųjų paslaugų įpareigojimų apibrėžimo. Tačiau beveik visose ES šalyse elektros tiekimo kompanijų veiklai reguliuoti yra suformuoti atitinkami reikalavimai, kurie pateikiami kaip viešųjų paslaugų įpareigojimai ar įtraukiami į tinklų taisykles. Šie reikalavimai skirti vartotojų gynimui, aplinkosaugai ir tiekimo saugumui garantuoti.

Pirma reikalavimų grupė numato prijungti visus vartotojus prie elektros tinklų ir reguliariai (patikimai) tiekti energiją visiems paskirstymo kompanijos teritorijoje esantiems vartotojams. Elektra turi būti tiekiamą į tolimus šalies rajonus nuosaikiomis kainomis, būtina garantuoti jos tiekimą neigaliems žmonėms. Be to, galima įtraukti reikalavimą riboti vartotojų skolininkų atjungimus.

Antra, viešųjų paslaugų įpareigojimų grupė skirta aplinkosaugai. Akcentuojama, kad energijos ga-

mintojai ir tiekėjai mažintų žalingą poveikį gamtai. Kai kurios šalys (Danija, Vokietija, Graikija) skatina energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos šaltinių ar kombinuotą elektros ir šilumos gamybą.

Trečioji reikalavimų grupė susijusi su elektros tiekimo saugumu. Jie paprastai išdėstomi techninėse taisyklėse, apibrėžiančiose rezervinio galingumo reikalavimus, energijos poreikių ir generavimo šaltinių balansavimą, saugų ir patikimą kuro tiekimą.

Naujoji direktyva 2003/54/EC [2] numato priemones, kurios skatintų realią ir sąžiningą konkurenciją ir leistų visiškai atverti elektros rinką iki 2007 m. Tikimasi, kad šios priemonės, skirtingai nuo JAV, leis Europai išvengti problemų, kurios pastaruoju metu pasireiškia Kalifornijoje [8] dėl neadekvačios teisinės bazės ir nepakankamų gamybos pajėgumų.

Vienu pagrindinių tikslų laikoma visiškai elektros rinkos atvėrimas visoje Europos Sąjungoje, nustatant, kad iki 2004 m. liepos visi pramoniniai ir komerciniai vartotojai galės laisvai pasirinkti elektros tiekėją, o 2007 m. visi (be išimties) vartotojai turės tiekėjo pasirinkimo laisvę, t. y. rinka bus anksčiau atverta pilnai konkurencijai, nei numatyta direktyvoje [1]. Be visiško rinkos atvėrimo, kitas svarbus reikalavimas yra garantuoti tiekimo saugumą ir visuomenės interesus, apsaugoti verslą ir Europos žmones nuo neigiamų laisvos rinkos pasekmių. Europoje buvo atsisakyta Kalifornijos modelio, kuriame yra izoliuota elektros rinka su privalomu elektros energijos susivienijimu. Kalifornijos rinkoje yra aukštos energijos kainos ir didžiuliai vartotojų atjungimai dėl nepakankamo generavimo šaltinių pajėgumo. Todėl Europos Komisija siūlo papildomas priemones, siekdama, kad panašių problemų neiškiltų Europoje. ES valstybės narės privalės vykdyti su tiekimo saugumu susijusių klausimų monitoringą šalies elektros energijos rinkoje ir kasmet paskelbti ataskaitas su išvadomis ir pasiūlymais. Monitoringas turi aprėpti šiuos klausimus: tiekimo šaltinių pajėgumų ir poreikių balansas, prognozuojami galios poreikiai ir numatomi ar statomi šaltinių pajėgumai artimoje ateityje. Jei reikia, šalys narės turi imtis priemonių padidinti generavimo pajėgumus – išduoti leidimus statybai ar paskelbti konkursus.

Naujoji direktyva stiprina viešųjų paslaugų įpareigojimus ir visose valstybėse narėse reikalaujama garantuoti aukščiausią vartotojų apsaugos lygį. Europos Komisija įvedė šias papildomas nuostatas:

- garantuoti saugų energijos tiekimą visiems vartotojams;
- apsaugoti senovo amžiaus ir neįgalųjų žmonių interesus;
- ginti vartotojų interesus – elektros energijos tiekimo kontraktuose įtraukti minimalų sąlygų kiekį, laiduoti informacijos apie kainas skaidrumą, taip pat

padaryti paprastus, aiškius ir mažai išlaidų reikalaujančius ginčų sprendimo mechanizmus.

Naujoje elektros direktyvoje buvo pakeistas 3-iasis straipsnis sustiprinant viešųjų paslaugų įpareigojimus. Jame pateikta nuostata, pagal kurią valstybės narės turi garantuoti universalią paslaugą – aukštos kokybės elektros tiekimą visiems vartotojams šalies teritorijoje. Be to, reikalaujama ginti vartotojų interesus, neleisti nepagrįsto jų atjungimo ir nustatyti prieinamas elektros kainas periferiniams rajonams.

Įtrauktas naujas reikalavimas paskirti nepriklausomą reguliatorių, vykdančių su tiekimo saugumu susijusių reikalų monitoringą. Ši institucija privalo kontroliuoti tiekimo ir poreikių balansą šalies rinkoje, nustatyti būsimus poreikius ir numatomus ar statomus šaltinių pajėgumus, taip pat stebėti konkurencijos apimtį šalies rinkoje. Kas dveji metai, iki liepos 31 d., būtina paskelbti ataskaitą apie padėtį šalyje anksčiau išvardytais klausimais ir informuoti Europos Komisiją apie numatomas priemones. Numatoma, kad Komisija apibendrins šalių ataskaitas ir informuos Europos Parlamentą ir Tarybą apie padėtį tiekimo saugumo klausimais. Be to, įtraukiamas reikalavimas, kad valstybės narės kas dveji metai informuotų Komisiją apie priimamus viešųjų paslaugų įpareigojimus ar jų pakeitimus.

4. VIEŠIEJI INTERESAI IR ĮPAREIGOJIMŲ TIEKĖJAMS BEI OPERATORIAMS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE

Viešųjų interesų samprata Lietuvos teiseje. Viešojo intereso sąvoka teisės norminiuose aktuose pradėta vartoti priėmus naująją Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą [9]. Ši sąvoka paminėta CK 2.114, 2.125, 2.126, 6.225 ir 6.763 straipsniuose. 2.125 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad prokuroras, gindamas *viešuosius interesus*, įskaitant ir atvejus, kai juridinio asmens, jo valdymo organų ar jų narių veikla prieštarauja visuomenės interesams, taip pat turi teisę kreiptis dėl juridinio asmens veiklos tyrimo. 6.225 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad sutartis yra absoliučiai negaliojanti (niekinė sutartis), jeigu ją sudarant buvo pažeisti pagrindiniai sutarčių teisės principai ir dėl to pažeisti ne tik sutarties šalies, bet ir *viešieji interesai*.

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nepateikta viešojo intereso sąvokos apibrėžimo, tačiau iš jo straipsnių aiškiai matyti, kad viešasis interesas tam tikrais atvejais priešpastatomas privačiam ir sprendžiant sutarčių galiojimo ar kitus klausimus turi, palyginti su privačiais interesais, tam tikrą prioritetą, t. y. viešasis interesas yra svarbesnis ir yra labiau ginamas.

Taigi viešasis interesas yra privataus intereso antonimas. Galima daryti išvadą, kad tai yra bendras

interesas. Sąvoka *viešas* aiškintina, kaip bendra ir taikytina konkrečiai neįvardytų žmonių grupei – visuomenei, o žodis *interesas* aiškintinas kaip tikslas ar suinteresuotumas. Sąvoka *viešasis interesas* vartojama vietoje anksčiau vartotos visuomeninių interesų sąvokos.

Viešųjų interesų užtikrinimas Lietuvos energetikoje yra reglamentuojamas LR energetikos [10], LR elektros energetikos įstatymuose [3]. Juose pateikiamas viešųjų interesų elektros energetikos sektoriuje apibrėžimas. Įstatymo [3] 38 straipsnyje nurodoma, kad Vyriausybė ar jos įgaliota institucija tik būtiniais atvejais, vadovaudamasi objektyviais kriterijais, gali įpareigoti rinkos, perdavimo ar skirstomųjų tinklų operatorius bei tiekėjus teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas. Elektros energijos tiekėjai šių paslaugų teikimo sąnaudas gali įtraukti į elektros energijos pardavimo vartotojams tarifus.

Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų ir įpareigojimų reglamentavimas. Kuriant laisva konkurencija pagrįstą elektros energijos rinką, būtina subalansuoti konkurenciją ir visuomenės bendruosius interesus. Tačiau kiekviena šalis gali savitai traktuoti šiuos interesus, teikti jiems nevienodus prioritetus, pasirinkti skirtingus interesų ir konkurencijos suderinimo būdus. Visi nacionaliniai ypatumai išreiškiami antrinais teisės aktais. Įvertinę Lietuvos energetikos sektoriaus ypatumus ir remdamiesi įstatymo [3] nustatytu rinkos modeliu, autoriai parengė pasiūlymus dviem viešuosius interesus reglamentuojančių teisės aktų projektams. Šie projektai buvo patvirtinti ir įsigaliojo nuo 2002 m. sausio 1 d.:

- Viešuosius interesus atitinkančios paslaugos elektros energetikos sektoriuje [11];

- Įpareigojimų teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas davimo taisyklės [12].

Pirmajame dokumente nustatytas viešuosius interesus atitinkančių paslaugų sąrašas; paslaugos turi būti susijusios su visuomenės saugumu, aplinkosauga ir elektros energijos gamyba naudojant atsinaujinančius bei atliekinius energijos išteklius. Antrajame dokumente įteisinta minėtųjų įpareigojimų davimo tvarka, nustatyti reikalavimai bei įpareigojimai tiekimo licencijos turėtojams, perdavimo ir skirstomųjų tinklų operatoriams ir laisviesiems vartotojams, importuojantiems elektros energiją.

Įpareigojimų davėjai yra LR ūkio ministerija ir Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Perdavimo tinklo operatorius energijos supirkimo reikalavimus ir įpareigojimus paskirsto tiekėjams ir laisviesiems vartotojams, importuojantiems elektrą.

Viešuosius interesus atitinkantys įpareigojimai yra susiję su:

- elektros energijos gamybos skatinimu naudojant atsinaujinančius ir atliekinius energijos išteklius. Konkretų perkamos energijos kiekį kas mėnesį nu-

stato perdavimo tinklo operatorius pagal gamintojų, prijungtų prie perdavimo tinklo, paraiškas apie numatomas elektros gamybos apimtis ir po to paskirsto šią energiją visiems tiekėjams. Visuomeninio tiekimo licencijos turėtojai privalo supirkti visą šios rūšies energiją iš gamintojų, prijungtų prie skirstomojo tinklo;

- elektros energijos gamybos skatinimu kombinuoto elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse. Superkamos elektros energijos metinės apimtys nustatomos atsižvelgiant į centralizuotos šilumos poreikius šių elektrinių aptarnaujamuose miestuose. Perdavimo tinklo operatorius šias apimtis paskirsto konkrečiais kiekiais visiems tiekėjams kas mėnesį pagal gamintojų paraiškas apie numatomas elektros gamybos apimtis;

- generavimo šaltinių panaudojimu siekiant užtikrinti sistemos rezervus;

- atominės energetikos darbo saugumo užtikrinimo, atliekų saugojimo ir laidojimo išlaidų apmokėjimu.

Taip pat reglamentuojami įpareigojimai perdavimo tinklo ir skirstomojo tinklo operatoriams teikti paslaugas, susijusias su:

- patikimo elektros tiekimo ir jos kokybės garantijomis visiems vartotojams;

- šalies energetikos sistemos infrastruktūros plėtojimu siekiant patenkinti perspektyvinius šalies elektros energijos poreikius.

Savitas Lietuvos viešųjų paslaugų reglamentavimo bruožas yra nustatyti įpareigojimai, susiję su atominės energetikos darbo saugumo užtikrinimu ir panaudoto branduolinio kuro atliekų saugojimu. Be to, uždėti įpareigojimai laisviesiems vartotojams, importuojantiems elektros energiją, dengti viešuosius interesus atitinkančių paslaugų išlaidas siekiant išvengti energijos reimporto. Minėtieji teisės aktai [11, 12] sukūrė pagrindą kitiems teisės aktams: energijos, susijusios su viešaisiais interesais atitinkančiomis paslaugomis, pardavimo apimčių ir kainos nustatymo metodikai [13], nutarimams ir įsakymams, patvirtinantiems konkrečius tokios energijos supirkimo apimčių ir kainų dydžius [14, 15]. Pirmieji konkurencinės rinkos funkcionavimo metai (2002) parodė, kad rinka veikė sėkmingai, rinkos taisyklės sudarė darnią teisinę bazę, pasiteisino praktikoje ir užtikrino viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimo liberalizuojamoje rinkoje mechanizmą.

Po pirmųjų konkurencinės elektros rinkos žingsnių ateityje reikės tyrinėti energetikos sistemos funkcionavimo procesus rinkos sąlygomis. Daug dėmesio turės būti skiriama vartotojų galimybėms naudotis rinka, konkurencijos užtikrinimui, taip pat priėjimo prie perdavimo tinklų klausimams ir reguliavimo institucijos vaidmens analizei.

5. IŠVADOS

1. Išanalizavus Europos Sąjungos energetikos teisės aktus bei apibendrinus užsienio šalių praktinę patirtį, pateikiami pasiūlymai, reglamentuojantys viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, susijusias su elektros tiekimo saugumu, vartotojų interesų gynimu bei atsižvelgiant į aplinkos apsaugos reikalavimus. Tai įgalina subalansuoti konkurenciją rinkoje, visuomenės bendruosius interesus ir išvengti monopolinio energijos tiekėjo sukeltamų neigiamų pasekmių visuomenei.

2. Autorių parengti viešųjų interesų įteisinimo pasiūlymai, įgyvendinantys Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymą, buvo priimti įstatymų leidėjų ir panaudoti dviejuose antriniuose teisės aktuose. Šie pasiūlymai įtvirtino ES energetikos direktyvų ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso reikalavimus, nesukėlė teisinių kolizijų bei pirmaisiais konkurencinės elektros rinkos funkcionavimo metais pasirodė esantys suderinti tarpusavyje techniniais ir organizaciniais aspektais.

3. Savitieji viešųjų interesų Lietuvoje bruožai yra atominės energetikos saugumo užtikrinimas, branduolinių atliekų saugojimas, energetikos sistemos rezervų užtikrinimas, įpareigojimas laisviesiems vartotojams, importuojantiems elektros energiją, pirkti tam tikrą dalį energijos, pagamintos termofikacinėse elektrinėse, rezervus palaikančiose elektrinėse bei atsinaujinančius ir atliekinius išteklius naudojančiose elektrinėse.

Gauta
2004 07 12

Literatūra

- 96/92/EC Council Directive concerning common rules for the internal market in electricity // Official Journal L 27. 1997.01.30. P. 20–30.
- Directive 2003/54/EC of the European Parliament and of the Council of 26 June 2003 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96/92/EC // Official Journal L 176. 2003.07.15. P. 37–55.
- Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 66–1984. P. 42–49.
- Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending the Directives 96/92/EC and 98/30/EC concerning common rules for the internal market in electricity and natural gas. 13.3.2001, Brussels, 34 p. COM(2001) 125 final, available on the Internet at the following address: http://europa.eu.int/comm/energy_transport.
- Green Paper. Towards a European strategy for the security of energy supply. European Commission. Brussels, 29 November 2000. 165 p.
- Bierhoff R. Let the market deliver // Power Engineering International. May 2001. Vol. 9. Issue 5. P. 19–21.
- Third benchmarking report on the implementation of the internal electricity and gas market. Commission Draft Staff Working Paper. Commission of the European Communities. Brussels, 01.03.2004. 44 p.; available on the Internet at the following address: http://europa.eu.int/comm/energy/electricity/benchmarking/index_en.htm.
- Madawala R. California crisis // Power Engineering International. July 2001. Vol. 9. Issue 7. P. 16–20.
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (patvirtintas LR Seimo 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864). Vilnius: Saulužė, 2001. 448 p.
- Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. 2002 m. gegužės 16 d. Nr. IX-884 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 56-2224.
- Viešuosius interesus atitinkančios paslaugos elektros energetikos sektoriuje. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 380 // Valstybės žinios. 2001. Nr. 104–3713.
- Įpareigojimų teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas davimo taisyklės. Patvirtinta Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2001 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. 380 // Valstybės žinios. 2001. Nr. 110–4010.
- Elektros energijos, superkamos pagal įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, pardavimo apimčių ir kainos skaičiavimo metodika. Patvirtinta Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 13684 // Valstybės žinios. 2003. Nr. 3–104.
- Dėl elektrinių, iš kurių būtina supirkti elektros energiją, sąrašo ir elektros energijos supirkimo apimtys 2003 metais nustatymo. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. liepos 23 d. įsakymas Nr. 267 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 79–3370.
- Dėl viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje kainų. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2002 m. vasario 11 d. nutarimas Nr. 7 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 16–648.

Algimantas Burba, Artūras Klementavičius

PUBLIC SERVICE OBLIGATIONS IN LIBERALIZED ELECTRICITY MARKET

S u m m a r y

Customer protection and public service obligations are very important in the development of electricity market. This paper analyses the electricity market legal basis development problems with a view to achieve a competitive and public sustainable market in electricity.

The EU electricity market policy issues and problems of public service obligations are discussed, including the security of supply, customer's and environmental protection. Proposals for development of Lithuanian legal documents regarding public service obligations are developed. They take into account the requirements of EU directives and Lithuanian Civil Code. It is suggested for Lithuanian electricity market to include obligations relevant for the safety of the nuclear power sector and expenses related to spent nuclear fuel disposal and power system reserve capacity.

Key words: power system, electricity market, security of supply, customer

Альгимантас Бурба, Артурас Клементавичюс

**ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ОБЩЕСТВЕННЫХ ИНТЕРЕСОВ В
ЛИБЕРАЛИЗИРОВАННОМ РЫНКЕ
ЭЛЕКТРОЭНЕРГИИ**

Резюме

При создании рынка электроэнергии важными являются вопросы обеспечения прав потребителей и общественных интересов. В статье анализируются проблемы усовершенствования соответствующей законодательной базы для рынка электроэнергии с целью обеспечить баланс между конкуренцией и общественными интересами.

Рассмотрены основы политики Европейского Союза (ЕС) для рынка электроэнергии и пробле-

мы, связанные с безопасностью снабжения, защитой прав потребителей и охраной окружающей среды. Разработаны предложения для правового регламентирования общественных интересов в Литве на основе требований Гражданского кодекса Литвы и энергетических директив ЕС. Характерной особенностью рынка электроэнергии в Литве являются учет в общественных интересах требований, связанных с безопасностью ядерной энергетики, а также учет затрат для захоронения ядерных отходов и по обеспечению резервов энергетической системы.

Ключевые слова: энергетическая система, рынок электроэнергии, безопасность снабжения, потребитель, общественные интересы